

Neznámý známý Robert Smetana¹

Pavína Příbilová

Od úmrtí Roberta Smetany (29. srpna 1904 Vídeň – 6. října 1988 Brno) uplynulo již osmadvacet let. V rámci současné reflexe jeho odkazu docházíme k závěru, že je české odborné veřejnosti prakticky neznámý.²

Téměř celá pozůstalost muzikologa, organizátora a hudebního kritika Roberta Smetany³ se nachází v Archivu Národního muzea v Praze (ANM). Fond byl muzeem zakoupen od Smetanovy manželky Miroslavy⁴ ve dvou etapách v roce 1989 a 1992, čítá 32 kartonů. Z fondu je patrné, že Smetana byl velký systematik a zaznamenával prakticky každou informaci či událost, která ho v životě, a to jak pracovním, tak osobním potkala. Badatel se během studia ohromného materiálu musí potýkat s množstvím textu, který sice není nijak zvlášť náročný, ale je propleten různými vedlejšími motivy a ději, jež čtenáře odvádí od samotné podstaty Smetanova sdělení. Avšak na základě jeho podrobné sebereflexe,⁵ se dochovalo mnoho důležitých údajů a informací, které poodhalují jak společenské poměry dané doby, tak Roberta Smetanu jako badatele a člověka.

V předloženém textu upozorníme na významné osobnosti českých hudebních dějin, které Smetanu vědecky formovaly a nepřímo tak směřovaly jeho cestu do Olomouce. Zároveň však upozorníme na roli náhody, která byla velkou součástí života Roberta Smetany.

Robert Smetana se narodil v předměstské vsi vídeňské kotliny Kaiser-Ebersdorfu,⁶ jako prvorozený syn Františka Smetany (1870–1942) a Anny Marty Smetanové roz.

---

¹ Studie je výstupem projektu: IGA_FF_2015_024, Hudební kultura 1850–2015.

² Pokusem o připomenutí Roberta Smetany se v roce 2015 stala kniha, či spíše edice Josefa Kovalčuka, který přepsal a knižně vydal doposud nepublikované vzpomínky svého tchána Smetany (vzal si jeho dceru Hanu).

³ Zbytek si ponechala Smetanova rodina.

⁴ Miroslava Smetanová, roz. Kinclová.

⁵ Smetana ji začal sepisovat v průběhu 70. let.

⁶ Smetana byl velmi pyšný na doslovný český překlad této vesnice: „Císařské Kančí Vsi“.

Kadlecové (1877–1957). Druhým dítětem manželů Smetanových byla dcera Sylva.⁷ František Smetana pracoval v kasárenském vojenském oděvním skladu, v němž sloužil jako dílovedoucí a kde zároveň, v dvoupokojovém bytě, s celou rodinou bydlel. Později se rodina přestěhovala na opačný okraj Kaiser-Ebersdorfu, do velkého bytu nájemního domu XI. vídeňského okresu na Krautgasse. Zde Robert Smetana dokončil obecnou školu a nastoupil na střední školu v Simmeringu v Molitorgassemu.⁸ Po skončení první světové války byl Smetana na jeden rok umístěn k příbuzným do Olomouce (1918–1919).⁹ Zde pokračoval ve středoškolských studiích, zatímco zbytek rodiny zůstal ještě rok ve Vídni. František Smetana zde toho času působil ve službách československé likvidační komise. Nadcházející léto již prožila rodina pohromadě. Smetanovi se přestěhovali do Prahy, kde Smetana pokračoval ve svých ne příliš úspěšných studiích.

[...] začal na mne nenápadně dopadat jeden nezdar za druhým a za měsíc jsem byl z pěti předmětů vyzkoušen na nedostatečnou. Dokonalou proorganizovanost profesorského sboru jsem pochopil krátce na to, když se rozdávala vysvědčení. Mé vysvědčení tříďasovi nějakým nedopatřením zůstalo ve sborovně a já jsem si pro něj musel dojít, po rozdání vysvědčení s třídním profesorem do sborovny. Měl je v šupleti a vydal mi ho teprve tehdy, když jsem mu dal čestná slova, že se v příštím roce neobjevím na žádné střední škole v Praze. Bez řeči jsem toto slovo dal, věda, že se co nevidět budeme stěhovat do Brna ... A to bylo to mé štěstí.¹⁰

V Brně složil maturitní zkoušku a získal předpoklady pro vysokoškolské studium. Byl přijat na přírodovědeckou fakultu, kde začal studovat chemii a přírodopis. Avšak poznání života a díla Bedřicha Smetany jej přimělo studia přírodních věd přehodnotit. V tradičním brněnském knihkupectví Barvič a Novotný si Smetana z knihovny české hudby zakoupil životopis svého jmenovce Bedřicha Smetany od Karla Emanuela Hrobského.¹¹ Záhy se tak znásobil jeho zájem o českou hudbu, aktivně se začal zajímat o brněnský hudební život a především o Orchestrální sdružení řízené Vladimírem Helfertem. Dodatečně složil maturitní zkoušku z latiny a byl přijat ke studiu hudební vědy a estetiky na filozofickou fakultu brněnské univerzity. Období vysokoškolských studií bylo pro Roberta Smetanu

⁷ Sylva Smetanová se provdala za Zdeňka Tomeše. O ní není v pozůstalosti Roberta Smetany žádná zmínka. V předmluvě ke Smetanově pozůstalosti je uvedeno, že Smetana svoji sestru líčil jako patologickou bytost, která ho nenáviděla. Jméno Tomešových si Smetana dokonce přál vynechat ve svém životopisu stejně jako zmínky o tom, že publikoval kdysi v *Rovnosti* (tamtéž vyšel článek o soudu s Tomešovými). V kádrových dotaznících uváděl, že se sestrou přerušil kontakt. Sylva Tomešová zemřela ve vězení na zánět ledvin.

⁸ Toto životní období Smetana hodnotil s patosem a neblahými vzpomínkami na první světovou válku. Záhy nato však připojil zcela odlišnou vzpomínku, že se ve stejnou dobu učil hrát na housle.

⁹ V Olomouci se Smetana učil spisovně češtině.

¹⁰ ANM, k. 1, inv. č. 11, Vlastní životopisy.

¹¹ Bylo sepsáno pro hudební časopis *Česká hudba*, sestavil a úvodním slovem opatřil K. E. Hrobský. Hrobský (1877–1951) hudební spisovatel a sběratel hudebních památek na Turnovsku. Známé byly jeho popularizační snahy. Letmo se věnoval i kompoziční práci. Přínosné jsou jeho texty pro *Pazdírův hudební slovník II*.

bezesporu inspirující. Do meziválečného Brna se totiž koncentrovaly významné osobnosti českého hudebního života. Byl zde Leoš Janáček, který v tomto období nabyl evropského významu. Byli tu přistěhovaní Pražané: inspirující učitel a vědec Vladimír Helfert,¹² Jaroslav Helfert¹³ či Bedřich Václavek,¹⁴ byl zde významný publicista Gracian Černušák,¹⁵ působil tu Stanislav Souček¹⁶ a mnoho dalších. Vycházelo zde Helfertovo hudební periodikum *Hudební rozhledy*,¹⁷ fungovalo tu téměř poloprofesionální Orchestrální sdružení, byla zde nově založená univerzita.¹⁸ Smetana v prvních letech svého studia hudební vědy zjistil, že jeho hudebně teoretické znalosti jsou chabé a proto se následující školník rok přihlásil na brněnskou konzervatoř.¹⁹ Ve svých vzpomínkách zároveň uvedl, že Helfert jeho rozhodnutí o studiu na konzervatoři nepodporoval. „Vstupem na konzervatoř jsem se dostal do okruhu lidí, který Vladimír Helfert znatelně ignoroval a s nímž se, myslím, nikdy nesblížil.“²⁰

Období studií přineslo Smetanovi řadu zajímavých setkání, která jej však odváděla od povinností. Jako příklad za všechny uveďme to, které se váže ke dni 13. srpna 1928, kdy pobýval na chalupě na Poldovce.²¹ Zde ho navštívil přítel Teodor Schafer a přinesl mu *Lidové noviny*, ve kterých psal Gracian Černušák nekrolog Leoše Janáčka.²² Oba ještě toho večera odjeli z Telče do Brna na Janáčkův pohřeb. Druhého dne, 14. srpna dopoledne, už kondoloval pozůstalé paní Zdeňce Janáčkové. Smetanu údajně nenechala ani domluvit a vzrušeně si postěžovala, že: „oni mu nechtějí dát ani čestný hrob!“²³ Přesto, že ho vůbec

¹² Vladimír Helfert (1886–1945) byl český muzikolog, pedagog, organizátor a dirigent. Zakladatel oddělení hudby vědy na brněnské Masarykově univerzitě.

¹³ Jaroslav Helfert (1883 – 1972) byl významný historik a muzeolog. Byl ředitelem Moravského zemského muzea v Brně, zakladatel muzeologie na brněnské filozofické fakultě.

¹⁴ Bedřich Václavek (1897–1943), český marxistický estetik, literární teoretik a kritik. Více viz níže.

¹⁵ Gracian Černušák (1882–1961), český pedagog, sborníř, korepetitor, hudební kritik a popularizátor hudby, lexikograf.

¹⁶ Stanislav Souček (1870–1935), český filolog, bohemista a literární historik, v roce 1930–1931 působil jako rektor Masarykovy univerzity.

¹⁷ Helfertovy *Hudební rozhledy* vycházely v Brně v letech 1924–1928. Pražské *Hudební rozhledy* založené v roce 1948 měly s těmi brněnskými společný pouze název.

¹⁸ Masarykova univerzita byla založena 28. ledna 1919.

¹⁹ Jeho vstup na konzervatoř však musel být upraven zvláštním výnosem ministra školství, protože v té době platilo, že jeden a týž občan nemůže studovat současně na dvou státních školách. Ministerstvo Smetanovi povolilo výjimku. Smetana konzervatoř navštěvoval v letech 1925–1928. Studoval hoboj, tympány, klavír a skladebné předměty.

²⁰ ANM, k. č. 1, inv. č. 11, Vlastní životopisy.

²¹ Rodina Smetanova vlastnila chalupu ve Velké Lhotě na Poldovce, kterou zakoupil Smetanův otec František po návratu z Vídně. K tomuto místu měl Smetana po celý život velmi kladný vztah. Je to patrné jak z jeho korespondence s Bedřichem Václavkem, kdy ho Smetana informoval o tom, že zde bude trávit prázdniny, tak z jeho pozdějších vzpomínek.

²² Leoš Janáček zemřel 12. srpna 1928.

²³ ANM, k. č. 1, inv. č. 11, Vlastní životopisy.

neznala. Skrze svého kolegu Zdeňka Tomeše, syna brněnského starosty Karla Tomeše, si sjednal schůzku na radnici a intervenoval zde ve prospěch čestného hrobu pro Leoše Janáčka. Tam se dozvěděl, že paní Janáčková zadala pohřeb soukromému pohřebnímu ústavu. Město Brno bylo rozhodnuto uspořádat Leoši Janáčkovi veřejný pohřeb svým vlastním pohřebním ústavem, ale v této věci mu bránil onen soukromý pohřební ústav, jemuž se paní Janáčková upsala smluvně.²⁴ Robert Smetana po Janáčkově smrti pravidelně vdovu po skladateli navštěvoval. Paní Zdeňka, společně s pomocnicí v domácnosti Marií Stejskalovou, Smetanovi vyprávěly zážitky a příběhy, které později sepsal a uveřejnil v letáku, který vydal nakladatel Oldřich Pazdírek.²⁵ Oficiální text však neobsahoval kompletní informace, které Smetana díky rozmluvě s paní Zdeňkou a po návštěvě Hukvald získal.²⁶

[...] zavinila Janáčkovu smrtelnou nemocnost paní Stösslová, která byla s jedním ze svých dvou synů s Leošem Janáčkem na Hukvaldech. Prapříčinou Janáčkovu nemocnost byla ráno, ve středu 8. srpna, prý neposlušnost chlapce paní Stösslové, který byl svou matkou za něco plísněn a dostal nějaký políček a ze vzdoru utekl. Paní Stösslová prý na to předvedla hysterický výjev matky zoufající nad ztrátou dítěte, omdlávala prý při tom ... a Leoš Janáček, zoufalý nad neštěstím paní Stösslové, začal chlapce hledat v lese po Babí hůře. Byl celý život náchylný k pocení, zpotil se prý, svlékl prý propocené kabát a odpočíval na lavičce na svižném větru, který vanul na vrcholku Babí hory. Večer se ohlásila jeho smrtelná nemoc prvními příznaky.²⁷

Na konci roku 1929 absolvoval Robert Smetana potřebný počet semestrů, dosáhl absolutoria, ale neměl stále žádnou disertační práci.²⁸ Původní návrh tématu mu podal Vladimír Helfert. Cílem bylo upozornit na problematiku charakteru tónin z hlediska hudebně

²⁴ Leoš Janáček byl pohřben 15. srpna, v den narozenin jeho dcery Olgy. Dva dny po oficiálním pohřbu, v pátek 17. srpna, byla rakev s ostatky vyzvednuta z původního hrobu a přenesena na nové místo.

²⁵ Leták sloužil jako náhrada za zaniklé *Hudební rozhledy*.

²⁶ Ve Smetanově pozůstalosti se nachází tři dokumenty, které nejsou časově blíže určeny, ale které ve zkratce pojednávají o Leoši Janáčkovi. A to ve smyslu životopisné vzpomínky, vzpomínky na pohřeb a paměti o Janáčkovi získané od Marie Stejskalové služky Janáčkových. Přímý odkaz na paní Janáčkovou není ve Smetanově pozůstalosti žádný.

²⁷ Ibidem. Na tyto a další skutečnosti později upozornili i janáčkovští badatelé. Zmíňme například: Jiří Zahradka, *Divadlo nesmí být lidu komedií: Leoš Janáček a Národní divadlo v Brně* (Brno: Moravské zemské muzeum, 2012); John Tyrrell, *Years of a Life. Volume I, II* (London: Faber and Faber, 2006, 2007). Smetana sice ve své pozůstalosti upozorňuje na skutečnosti, že měl jako první podrobné informace o okolnostech Janáčkovu pohřbu, avšak veřejně tyto informace nikde neuvedl.

²⁸ V době kdy Smetana studoval, byli absolventi filozofických fakult po sepsání závěrečné (disertační) práce titulováni doktorem filozofie.

historického.²⁹ Smetana však úkol chápal zcela jinak. Měl v plánu se zabývat problematikou tónin ve smyslu hudebně akustickém a tónově psychologickém.³⁰

Tuto problematiku však nikdy ani nerozpracoval. Ke konečnému tématu dospěl až koncem roku 1930 prostřednictvím Stanislava Součka, který mu doporučil, aby pro Státní ústav pro lidovou píseň (jehož byl předsedou) sesbíral několik písní. Robert Smetana nejdříve pochyboval, protože se doposud o folkloristiku nezajímal. Nicméně odjel na Poldovku a po třech a půl měsících sběru se vrátil zpět do Brna se sbírkou přibližně 315 písní.³¹ Na melodickém materiálu písní z Velkolhotecka Smetana upozoroval rysy, jimiž se velkolhotecké písně lišily od písní z jiných oblastí. Tím konečně našel téma pro svoji disertační práci. Právě díky těmto písním, se Robert Smetana setkal i s Bedřichem Václavkem a započala se tak dlouhá sběratelská spolupráce.

V roce 1934 Smetana dokončil disertační práci s názvem *O melodických idiotismech v lidovém zpěvu evangeliků velkolhoteckých*³² a byl promován doktorem. Sporadicky pak přebýval v Brně nebo u Václavků v Olomouci.³³ Od 1. dubna 1935 byl stipendistou ministerstva školství pro podporu nezaměstnané inteligence. Částka 500 korun ho zavazovala k pracovní činnosti v brněnském výboru Státního ústavu pro lidovou píseň a v Janáčkově archivu. Zároveň pracoval v Helfertově hudebně vědeckém semináři na filozofické fakultě v Brně. V říjnu 1935 se Bedřichu Václavkovi donesla informace o nabízeném místě v umělecko-historickém oddělení Muzea Hlavního města Olomouce, dnes Vlastivědného muzea. Smetanovi se ale do Olomouce příliš nechtělo. Dlouho se totiž snažil získat jakoukoli pracovní nabídku v brněnské knihovně, kterou tehdy řídil Jaroslav Sutnar.³⁴ Sutnar v té době usiloval o realizaci výstavby budovy pro knihovnu.³⁵ Smetana se snažil celé věci pomoci, sobě však zároveň také, a stal se autorem agitačních článků ve věci nové budovy v *Lidových novinách*. Ředitel Sutnar pochopitelně kvitoval Smetanovu snahu, ale

²⁹ ANM, k. č. 1, inv. č. 11, Vlastní životopisy. Vladimír Helfert měl představu o práci takovou, že Smetana bude řešit otázku charakteru tónin hlavně v instrumentální hudbě od Bacha (*Temperovaný klavír*) do romantismu. To znamenalo zabývat se stěžejními osobnostmi hudebního klasicismu Mozartem a Haydnem, dále českou hudbou 19. století – Smetanou a Dvořákem.

³⁰ V jeho pozůstalosti pak nalezneme jeho komentáře, kde upozorňoval na skutečnost, že v době, kdy se chtěl věnovat svému tématu, neexistovala v Brně potřebná technika, prostory a laboratoř pro podobné výzkumy. To byla však charakteristická vlastnost Roberta Smetany, kdy se mu vždy podařilo svůj neúspěch či pochybení otočit ve svůj prospěch. Podobnou problematikou se totiž v roce 1926 zabýval Otakar Zich. V práci o čtvrttónové hudbě rozvinul své pochybnosti o teoretických základech čtvrtkové hudby. Opíral se o poznatky matematicko-akustické. Otakar Zich, „Čtvrttónová hudba,“ *Hudební rozhledy* II (1925–1926): 19–23, 69–74, 90–93, 110–113, 121–123.

³¹ Za ně Smetana od Ústavu inkasoval 3 000 Kč odměny.

³² Zde termín ve významu slova idiom.

³³ Bedřich Václavek byl v roce 1933 z trestu, vzhledem k politickým aktivitám, přemístěn z Brna do Studijní knihovny Olomouc.

³⁴ Jaroslav Sutnar (1873–1947) přišel do Brna z Vídně v roce 1922, kde nastoupil do funkce ředitele Zemské a univerzitní knihovny, v níž setrval do roku 1935.

³⁵ V důsledku hospodářské krize však ke stavbě nedošlo.

naději na zaměstnání mu nedal. Smetana proto kývl na Václavkovu nabídku. Konkurzu v olomouckém muzeu se účastnil a vyhrál jej. V roce 1936 nastoupil do Muzea hlavního města Olomouce na pozici správce umělecko-historického oddělení. Na tomto místě působil až do roku 1946.

Smetanova spolupráce s Bedřichem Václavkem trvala přibližně do roku 1940, kdy 3. dubna Václavek z Olomouce utekl. Pod jménem František Hrdina se před gestapem ukrýval v Praze. Ve čtvrtek 28. ledna 1943 byl transportem převezen do Osvětimi, kde téhož roku zemřel.³⁶ Robert Smetana válku přečkal v Olomouci. Poválečné honba za spravedlností, hledání viníků, kolaborantů atd. se nepříjemně dotkla také Smetany. V prvé řadě to byly výsledky týkající se Bedřicha Václavka a jeho politické příslušnosti. Smetana byl vystaven spekulacím, že pouze využil Václavkovo jméno ke svému vědeckému růstu. Lživé skutečnosti o něm šířil jistý doktor Otakar Vašek z Litovle.³⁷ Celou situaci ale Smetanovi pomohla vysvětlit pozůstalá Václavkova žena Jaroslava.

Mnohem závažnější však bylo nařčení Roberta Smetany z kolaborace. Dne 24. května byl vyzván, aby se 22. června dostavil k výsledku a zodpovídal se z přestupku o provinění proti národní cti. Byl obviněn, že:

- [...] 1./ že ve dnech 14. 3. 1942 a 16. 3. 1943, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky, vychvaloval články uveřejněnými v deníku Moravský večerník s nadpisy: „Nový věk v muzejnictví“ a „Tisícileté město“, nacistický řád vedený v tehdejším protektorátě
- 2./ že zneužil svého postavení na vedoucím místě jako správce městského musea tím, že v červnu 1943 vymohl komisionelní řízení, při němž požadoval, aby Vlastenecký spolek musejní v Olomouci vyklidil několik místností a postoupil je německému museu
- 3./ že se ucházel prokazováním věrných služeb Němcům u německých úřadů v době blíže nezjištěné o povýšení na ředitele městských museí
- 4./ že pěstoval společenský styk s Němci v rozsahu přesahujícím míru nezbytné nutnosti, že a/ v jídelně závodní kuchyně města Olomouce denně sedával u jednoho stolu jen z nacistickými vedoucími radnice, b/ fotografoval byty německých důstojníků a gestapáků a fotografie posílal za nimi na frontu,
- 5./ konečně z propagování nacismu, ježto servilně zdravil Němce nacistickým pozdravem [...]³⁸

Robert Smetana byl po dlouhém vyšetřování oficiálně dne 31. října 1946 všech obvinění zproštěn s odůvodněním, že není dána skutková podstata příslušných trestných činů.

³⁶ Onemocněl skvrnitým tyfem. Zemřel pravděpodobně 5. března 1943.

³⁷ Otakar Vašek (1910–1995), byl český a československý vysokoškolský funkcionář, politik Komunistické strany Československa. V roce 1948 byl zvolen do Národního shromáždění za KSČ ve volebním kraji Olomouc. V této funkci zůstal pouze rok. V letech 1953–1954 byl děkanem Fakulty společenských věd Vysoké školy pedagogické v Olomouci.

³⁸ ANM, fond Robert Smetana, k. č. 1, inv. č. 15, Osobní zkušenosti s okupací.

Dlouhé období olomoucké éry nejvíce charakterizují události týkající se obnovení vysokého školství v Olomouci. Z jakého důvodu byl ke spolupráci s obnovením přizván právě Robert Smetana je dnes již těžké dohledat. Tím spíš, že z přímých vzpomínek pamětníků se nám nedochovalo téměř nic a v samotném archivu Univerzity Palackého zcela chybí. Budeme-li vycházet z pamětí Smetany, tedy osoby, která patřila do akčního výboru pro obnovení filozofické fakulty, dozvíme se, že Smetana se k celé věci dostal zcela náhodně. Ostatně jako vždy. Náhody, to je to co Roberta Smetanu nejvíce charakterizuje. Smetana měl totiž v úmyslu poválečnou Olomouc opustit a odejít do Prahy, kde měl, údajně, od Mirko Očadlíka³⁹ příslibenou práci v rozhlasu. Avšak v srpnu roku 1945 za Smetanou přišel primář František Lédl,⁴⁰ který ho upozornil na to, že má být v Olomouci otevřena pobočka brněnské lékařské fakulty. Tuto myšlenku ale Lédl zavrhoval. Tvrdil, že se práce vysoké školy může rozvíjet pouze organickým rozvíjením více fakult v rámci jedné univerzity. Proč však Lédl přišel právě za Robertem Smetanou? Snad proto, že měl jakési novinářské zkušenosti, ke kterým se pojí i kontakty. A na ty byl Smetana vždy velmi pyšný. Prismatem dnešní doby, tak velmi jednoduše vznikly dva organizační výbory, které se zasloužily o založení Univerzity Palackého. Byl to akční výbor pro zřízení lékařské fakulty a filozofické fakulty. Univerzita v Olomouci byla oficiálně obnovena 21. února 1946. Počínaje 20. zářím 1946 začal Robert Smetana budovat „své“ pracoviště. Po Praze a Brně se Olomouc stala třetím centrem hudebně vědného bádání. Robert Smetana zůstal s Olomoucí a olomouckou muzikologií spojen až do roku 1982. V důsledku reformy školské soustavy a rozhodnutím Ministerstva školství byla olomoucká katedra k 1. červnu 1980 převedena na Pedagogickou fakultu a sloučena se zdejší Katedrou hudební vědy a výchovy.⁴¹ To prakticky znamenalo její zrušení a postupné rozplynutí jejich pracovníků. Smetana situaci nesl velmi těžce. Zhoršil se jeho zdravotní stav a prodělal několik infarktů. „Návrat do Brna nepochybně přinesl profesorovi Smetanovi šest šťastných let strávených čínorodou prací, která mu dovolila zapomenout na hořkost spojenou se zrušením olomoucké katedry.“⁴²

Kdo tedy byl Robert Smetana? Byl to především velmi vnímavý posluchač s novinářským nadáním a organizačními schopnostmi. Nebyl ale nijak zvlášť vědecky vyhraněný a snad z těchto důvodů nebyl schopný uspět v konkurenčním brněnském prostředí. Příchod do Olomouce Smetanovi nabídl řadu velkých příležitostí. Bylo to nejdříve muzeum, které

³⁹ Mirko Očadlík (1904–1964), byl český hudební vědec, kritik a pedagog. V rozhlasu pracoval v letech 1928–1950. Od roku 1945 zde působil jako programový ředitel.

⁴⁰ František Lédl (1890–1959), byl primářem oddělení ORL. V letech 1948–1950 zastával funkci děkana Lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

⁴¹ V roce 1990 byla na základě změn po listopadu 1989 ustavována na FF (pod patronací teatrologa Jiřího Stýskala) Katedra věd o umění, tu utvořila skupina bývalých Smetanových spolupracovníků a žáků, rozptýleně působící v Praze, Brně a Olomouci, její muzikologické oddělení. Samotná katedra muzikologie vznikla k 1. 9. 1992.

⁴² Josef Kovalčuk, „Několik poznámek k životopisu Roberta Smetany,“ in *Hudba v Olomouci. Historie a současnost II.*, ed. Alena Burešová (Olomouc: Univerzita Palackého, 2004).

mu zajišťovalo obživu. Byl to Bedřich Václavek, který ho vědecky směřoval a zprostředkoval řadu zajímavých vědeckých úkolů. Smetanovy další aktivity v oblasti folkloristiky smrtí Václavka prakticky skončily. V důsledku společenských poválečných změn začal i Robert Smetana reagovat na požadavky nové doby, která si žádala zcela jiné reflexe. Sledujeme tak Smetanovu cestu jako politicky nevyhraněného studenta let meziválečných. Studenta, který nevnímal rozdíly mezi Vladimírem Helfertem, liberálem, který přes své baronství zastával názory demokratické republiky; Bedřichem Václavkem, aktivním komunistou bojujícím za práva třídní rovnosti. Stejně tak vidíme Roberta Smetanu jako uvědomělého občana nové socialistické společnosti. Počínaje rokem 1948 se totiž ocitáme ve zcela jiném sémiotickém poli. Ztráta svobody a její nové nabytí mělo za důsledek, že se verbalizovali především emoce, místo logických konstrukcí. Jazyk celé české hudební kultury a hudební publicistiky tak fungoval jako nástroj ideologického zajištění. Nevyjímaje vědecký jazyk Roberta Smetany. V této souvislosti je nasnadě zmínit i Smetanův vědecký počín s názvem *Hudební vývoj a jeho členění. Teze k periodizaci dějin hudby*.⁴³ Smetana se v této studii sice pokusil částečně vycházet z Helfertovy stěžejní myšlenky o autonomním hudebním vývoji, ale jeho teze k periodizaci dějin hudby je pouze jakousi dějinnou (dobovou) syntézou společenských, ekonomických, politických a kulturních proměn směřované výhradně do českého prostředí. Nicméně, nahlížejme na tyto a další texty (jak Smetany, tak mnoha dalších⁴⁴) jako na sémiotické vzorce, které charakterizují text v jeho dobové určitosti. Vnímejme je jako prameny poznání dobového myšlení, protože jejich vědecká výpověď byla v každém případě motivována subjektivním pohledem současníka. V rámci diskuze české otázky tohoto období, byl Smetana myslitelem respektujícím komunistický režim a stalinismus. Na druhou stranu tíhl k tradicím, české historii a v jistém smyslu i k revoltě. Zároveň ho můžeme vnímat jako olomouckého patriota. Vždyť sám sebe chápal jako významnou postavu poválečné Olomouce. Na závěr přidejme malé srovnání. Jiří Křesťan napsal:

Sedí dva v Národním divadle, rozhlížejí se a první povídá: „Podívej, tamhle v lóži sedí Zdeněk Nejedlý.“ Druhý se diví: „Proboha, ten už přece dávno zemřel!“ – „No jo, ale on si mu to nikdo netroufne říct.“ Z dnešního pohledu je anekdota příliš optimistická. Odpověď toho druhého by totiž nejspíš zněla: „A kdo to má být, ten Zdeněk Nejedlý?“ A pravděpodobně by se nenašel ani ten první, který by jej poznal.⁴⁵

Roberta Smetanu potkal podobný osud. Ale i přes velké množství zapomenutých textů, je třeba upozornit na Smetanův odkaz organizační. V prvé řadě zmiňme Vlastivědné muzeum. Během relativně krátkého působení (1936–1946) se mu podařilo muzeum proměnit v odbornou instituci, otevřenou aktivní spolupráci a moderním muzeologickým

⁴³ Robert Smetana, „Hudební vývoj a jeho členění. Teze k periodizaci dějin hudby“, *Hudební věda IX*, č. 3, (1972): 195–214.

⁴⁴ V *Hudebních rozhledech* patřili k nejfrekventovanějším Jaroslav Jiránek či Bohumil Karásek.

⁴⁵ Jiří Křesťan, *Zdeněk Nejedlý. Politik a vědec v osamění* (Praha: Národní archiv, 2012), 410.

zásadám. Podle Markéty Dolákové⁴⁶ tomu tak bylo pouze zásluhou Smetany. Muzeum tak kromě péče o vlastní sbírky rozšířilo svou kompetenci výraznou měrou i na umělecko-historický fond celého města. Robert Smetana se stal autorem řady publikací reflektující nedávnou historii bývalé olomoucké pevnosti. Byl to také Robert Smetana, který po vzoru pražského Divadla hudby spoluzakládal Divadlo hudby olomoucké, jehož sekundárním cílem bylo zajistit prostory pro studentskou popularizační činnost. Patřil k těm, kteří se zasloužili o připomenutí památky Oldřicha Stibora,⁴⁷ podal podnět k založení konference Václavkova Olomouc.⁴⁸ Ale především patřil k těm, kteří se zasloužili o znovuoobnovení vysokého školství ve městě Olomouc.

Unknown Known Robert Smetana

Abstract

In this text, Robert Smetana is introduced as an important person of post-war Olomouc. The short biographical chapter shows Smetana's most important moments, including crucial personalities who formed and lead his journey to Olomouc. Among others, Vladimír Helfert, Stanislav Souček and long-time friend and colleague Bedřich Václavěk are mentioned. Last but not least, Smetana's regional importance is examined primarily in the context of the process of the renewal of university education in Olomouc.

Neznámý známý Robert Smetana

Abstrakt

V předloženém textu se pokoušíme představit Roberta Smetanu jako významnou postavu poválečné Olomouce. Prostřednictvím krátké životopisné sondy přibližujeme nejdůležitější životní momenty Roberta Smetany. Představíme důležité osobnosti, které jej formovaly a které vedly jeho cestu do Olomouce. Především ale Vladimíra Helferta, Stanislava Součka a dlouholetého přítele a spolupracovníka Bedřicha Václavka. V neposlední řadě

---

⁴⁶ Markéta Doláková, *Robert Smetana a jeho působení v oblasti muzejnictví a památkové péče v Olomouci v letech 1936–1946* (Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého Olomouc 2010).

⁴⁷ Na paměť Oldřicha Stibora pravidelně vycházelo v *Divadelním zápisníku*; první významnější studie podle Heleny Spurné vycházely až od roku 1957. Helena Spurná, *Oldřich Stibor. Divadelní režisér a člověk (1901–1943)* (Olomouc: Univerzita Palackého, 2015).

⁴⁸ Konference byly pořádány v letech 1960–1987. V roce 1958 dal Smetana podnět k založení konference. Téhož roku napsal, do časopisu *Tvorba*, článek nazvaný Václavkovské vzpomínání. Uvedl v něm, že by se 5. březen, úmrtí den Bedřicha Václavka, měl stát „pracovním dnem naší literární vědy“.

upozorníme na Smetanův význam regionální, a to především v souvislostech jeho aktivit při obnovování vysokého školství v Olomouci.

Keywords

Robert Smetana; Vladimír Helfert; Stanislav Souček; Bedřich Václavek; Olomouc; Palacky University.

Klíčová slova

Robert Smetana; Vladimír Helfert; Stanislav Souček; Bedřich Václavek; Olomouc; Univerzita Palackého.